

Підкуркова Ірина Валеріївна, кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: podkurkovairina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4797-3718

РІВЕНЬ СВОБОДИ ПРЕСИ ЯК ПОКАЗНИК РОЗВИНЕНОСТІ ДЕМОКРАТІЇ

Досліджується стан свободи засобів масової інформації в Україні. Наводяться результати міжнародних рейтингів рівня свободи преси та аналізуються чинники, які на них вплинули. Зокрема, розглядаються такі елементи структури свободи мас-медіа, як економічна самостійність, правова та політична складові, правовий захист свободи журналістської діяльності. Показано взаємозалежність між станом свободи преси в Україні та рівнем розвиненості демократії.

Ключові слова: права і свободи людини, свобода преси, економічна самостійність ЗМІ, правова складова діяльності ЗМІ, політичний аспект свободи преси, правовий захист свободи журналістської діяльності, рівень розвитку демократії.

Постановка проблеми. Однією із ознак демократичного режиму є наявність юридично закріплених прав і свобод людини, а також їх захист та механізм реалізації. З одного боку, права і свободи людини є важливими ціннісними орієнтирами суспільного розвитку, вони нормативно формують історичні умови і способи життєдіяльності людей, постають показниками суспільного прогресу в демократичному суспільстві. З другого боку, права і свободи людини – це її реальні соціальні можливості, що визначають міру її свободи, обумовлену конкретно-історичним рівнем суспільних відносин, що знаходить своє відбиття в Конституції та законах держави. Права і свободи людини повинні бути не тільки юридично закріплені та обумовлені реальними соціальними потребами, а головне – відповідати дійсним можливостям їх реалізації. Проголошені права і свободи громадянина гарантуються і здійснюються не тільки юридично, а й за допомогою економічних, політичних, соціокультурних засобів; вони мають визнаватися державою в особі її органів та посадових осіб, охоронятися і захищатися ними.

Однією з демократичних свобод, визначених Конституцією України, є свобода слова, яка розглядається не тільки як сама по собі, а й як свобода преси. Стаття 34 Основного Закону України гарантує кожному право на свободу

думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [1]. Це, у свою чергу, може реалізуватися і як право громадян та їх організацій поширювати ідеї, думки, погляди через засоби масової інформації без обмежень з боку влади, що включає в себе: свободу доступу до інформації, свободу поширення інформації, свободу дотримання своєї думки, не зазнаючи зовнішнього втручання. Але ці юридично задекларовані свободи в демократичному суспільстві з необхідністю потребують наявності реальних механізмів їх реалізації в різних сферах суспільного життя, а також здатності держави захистити їх від будь-яких зазіхань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема свободи преси є досить цікавою для науковців та громадськості. Так, у наукове опрацювання проблеми зробили значний внесок В. Владимиров, В. Гвоздев, М. Годвін, Дж. Доомен, В. Іванов, В. Карпенко, М. К. Кертис, А. С. Корс, С. П. Нельсон, П. Ураг та ін. [2–11]. Зокрема, свою увагу вони зосереджують на теоретичних аспектах свободи засобів масової інформації та журналістської діяльності. Проблеми практичного забезпечення свободи преси розглядаються також у спеціальних науково-практичних та популярних виданнях. Окрім того, ситуація з розвитком свободи слова в Україні є об'єктом моніторингу вітчизняних та міжнародних організацій. Вітчизняні дослідження свободи преси зазвичай є опосередкованими, інформація про неї отримується у контексті опитування громадської думки, що проводиться напередодні або після виборів. Серед міжнародних рейтингів є спеціалізовані. Найбільш знані з них вимірюються правозахисною організацією «Репортери без кордонів» та неурядовою організацією Freedom House.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідити чинники, які впливають на ступінь розвиненості свободи преси в Україні, а також показати взаємозалежність та взаємообумовленість рівня свободи засобів масової інформації й журналістської діяльності та стану демократії у державі.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи сучасну ситуацію із свободою преси в Україні, слід звернутися до результатів щорічних досліджень, які проводяться міжнародними організаціями. Дослідження, яке проводилося міжнародною неурядовою організацією Freedom House у 2017 р., визначило Україну країною з частково вільними ЗМІ із рейтингом 113 (з 196) країн світу за рівнем свободи засобів масової інформації [12]. За даними Міжнародної правозахисної організації «Репортери без кордонів», що оприлюднила індекс свободи ЗМІ у світі станом на 2019 р., Україна посіла 102 місце серед 180 країн світу [13]. Індекс розраховується з таких параметрів, як умови роботи журналістів, самоцензура, повний захист та інституційна прозорість, різноманіття медіа та їхня незалежність.

Спробуємо проаналізувати ситуацію, що склалася, виходячи зі структури свободи преси, визначеної В. М. Владимировим, яка складається з таких основних елементів: економічна самостійність ЗМІ; правовий захист свободи журналістської діяльності; політична незаангажованість редакцій, їх орієнтація на загальнолюдські цінності; творча свобода журналістів [2].

Економічна самостійність ЗМІ. Важливим аспектом свободи та незалежності мас-медіа є їхня економічна життєздатність. Існує три основні форми організації ЗМІ: державна, приватна, громадська.

В умовах державної форми організації ЗМІ належать державі і прямо фінансуються і контролюються нею. Перевагою цієї форми є незалежність ЗМІ від великого капіталу. Однак державне фінансування може знижувати їх конкурентоспроможність.

Приватні ЗМІ перебувають у приватному володінні і фінансуються винятково за рахунок доходів від реклами і приватних пожертв. Для них характерна жорстка конкуренція за рекламні доходи й аудиторію. Найважливіший недолік такої форми – пряма залежність ЗМІ від рекламодавців і власників.

Громадські ЗМІ фінансуються головним чином за рахунок спеціального податку, що сплачується громадянами, які мають права юридичної особи та самоврядування, хоча в цілому контролюються громадськими радами, які складаються з представників найважливіших суспільних груп та організацій.

Більшість ЗМІ в Україні перебуває у приватній власності і контролюється невеликою групою заможних людей. Власники ЗМІ використовують свій інформаційний ресурс для забезпечення особистих інтересів. Найпотужніші ЗМІ належать до медіа-концернів, здатних нав'язувати свої інтереси та цінності, власні «правила гри» іншим учасникам інформаційного простору. Як зазначає Ю. Бондар, створення олігархічно-медійних структур є наслідком концентрації та монополізації ЗМІ. Це, у свою чергу, загрожує суспільству, обмежуючи плюралізм думок, загрожуючи засадам свободи слова та преси [14, с. 3–21].

Правова складова. Конституційно-правове регулювання діяльності ЗМІ в Україні є одним із найпрогресивніших у Східній Європі, незважаючи на те, що правові гарантії діяльності ЗМІ не завжди реалізуються на практиці. Права та обов'язки засобів масової інформації регулюються низкою законодавчих актів, а також постанов Верховної Ради України та уряду нашої держави, указів Президента України (закони України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [15], «Про інформацію» [16], «Про доступ до публічної інформації» [17], «Про телебачення і радіомовлення» [18], «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [19] та ін.). Ними обумовлено права на отримання об'єктивної, точної і повної інформації, забезпечення доступу до неї, вільне поширення поглядів,

право на заснування та використання ЗМІ. Така законодавча база створила передумови для виникнення і функціонування в інформаційному просторі України великої кількості періодичних друкованих видань, теле- та радіоканалів, відкрила необмежений доступ до Інтернету, що свідчить про наявні можливості вибору джерела інформації, і, відповідно, – про свободу доступу до інформації та свободу її поширення. Медіа-простір демонструє суттєвий плюралізм та навіть критику влади. Проте недосконалість деяких законів може приводити до спроб «законного» обмеження права на інформацію.

Правовий захист свободи журналістської діяльності. Свобода слова та свобода преси стає реальною там, де реалізується правовий захист свободи журналістської діяльності. Україна від подій Євромайдану та початку військових дій на сході стала однією з найнебезпечніших країн для журналістів та здійснення журналістської діяльності. За даними різних дослідницьких вітчизняних та міжнародних урядових і неурядових організацій починаючи з 2014 р., в Україні фіксуються випадки порушення свободи слова, перешкоджання роботі міжнародних та українських журналістів. Така ситуація в Україні лишається незмінною і сьогодні. Наприклад, за результатами щомісячного моніторингу Інституту масової інформації «Барометр свободи слова» у березні 2019 р. експерти зафіксували загалом в Україні 27 випадків порушень свободи слова у 10 регіонах країни, серед яких – перешкоджання законній журналістській діяльності, кібератаки погрози, юридичний тиск на ЗМІ та журналістів тощо [20]. Фізичні напади на журналістів, свавільні затримання і залякування, викрадення, нарешті, вбивства журналістів та працівників ЗМІ – все це не тільки не сприяє утвердженню принципів свободи преси, а й створює психологічний тиск на працівників вітчизняних мас-медіа, наслідком якого стало помітне зниження критичної спрямованості матеріалів. А це призводить до падіння довіри до ЗМІ у суспільстві.

Політичний аспект. Показником свободи слова та свободи преси є наявність/відсутність цензури щодо самих ЗМІ та до матеріалів, що розповсюджуються. Стаття 15 Конституції України наголошує на забороні цензури [1]. Останніми роками було видано низку законів та розпоряджень з метою сприяння процесу незалежності від цензури різних видів та форм ЗМІ. В той же час у ст. 35 зазначається, що свобода слова може обмежуватися «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [1]. Іноді саме це обмеження може бути мотивацією до санкціонування, припинення трансляції, заборони окремих ЗМІ та інтернет-сторінок.

Агресивний пропагандистський контент Росії та дезінформація, що поширюється російськими ЗМІ та державними агентствами, стали поштовхом до обмеження доступу (призупиненню трансляції) до численних російських медіа та інтернет-ресурсів і заборони в'їзду до України багатьох російських журналістів. Так, рішенням РНБО України від 28 квітня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» було заборонено інтернет-провайдерам надання послуг з доступу до інтернет-ресурсів сервісів *mail.ru* та соціально орієнтованих ресурсів *Вконтакте* та *Однокласники* [21]. Отже, можемо зазначити, що спостерігаються спроби контролю ЗМІ, інформаційного простору, що звужує права громадян на отримання повної інформації і ставить під сумнів зобов'язання держави підтримувати незалежність ЗМІ.

Свобода ЗМІ є необхідним елементом функціонування демократичного політичного режиму [22, с. 191]. Стан свободи преси безпосередньо впливає на рівень розвиненості демократії у державі. «Частково вільні» українські ЗМІ є однією із причин «гібридного політичного режиму» [23, с. 53] у рейтингу країн світу за рівнем демократії, який складається дослідницькою компанією The Economist Intelligence Unit. Він вимірює рівень демократії всередині держави за допомогою методології експертних оцінок і результатів опитування громадської думки у відповідних країнах, що складалася з 60 ключових показників, згрупованих у п'ять основних категорій: виборчий процес і плюралізм, діяльність уряду, політична участь, політична культура, громадянські свободи. Останній показник, до якого входить і свобода слова та свобода преси, набрав у 2018 р. 5,69 балів з 10, втративши при цьому майже 1 бал порівняно з минулорічним дослідженням [24]. Визначений індекс демократії підтверджується і звітом міжнародної правозахисної організації Freedom House. Україна у рейтингу посідає 106 позицію (з 208) з індексом 62 (зі 100) [25]. При цьому вільність та незалежність ЗМІ оцінена двома балами з чотирьох [26].

Висновки. Враховуючи здобутки та досягнення України на шляху демократичної розбудови, слід відзначити, що свобода преси як один із показників демократії загалом зміцнила свої позиції – існує плюралізм ЗМІ, належним чином врегульовано їх конституційно-правове регулювання. В той же час залишаються підстави для занепокоєння. Особливо це стосується монополізації медіа-ринків, концентрації приватних ЗМІ в руках невеликої групи заможних бізнесменів (і можливості їх впливу на політичні процеси), наявності політично заангажованих повідомлень в інформаційному просторі, різних методів реагування влади на проросійську пропаганду та випадків застосування насильства щодо журналістів в країні, особливо на сході. А відсутність системної комунікації у відносинах «суспільство – засоби масової інформації – влада», що є фундаментальною основою розвиненої демократії, породжує тенденцію до зниження демократичних процесів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.03.2019).
2. Владимиров В. М. Основы журналистики в понятиях и комментариях: учеб. пособ. Луганск: Издательство ВУГУ, 1998. 144 с.
3. Гвоздев В. М. Поняття «свобода преси»: визначення, зміст, структура. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=54> (дата звернення: 28.03.2019).
4. Иванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики: навч. посіб. / за наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр Вільної Преси, 2010. 258 с.
5. Карпенко В. Журналістика: вступ до фаху : навч. посіб. Київ Університет «Україна», 2011. 195 с.
6. Curtis M. K. Free speech, «the people's darling privilege»: struggles for freedom of expression in American history. Durham, N. C.: Duke University Press, 2000. x, 520 p.
7. Doomen J. Freedom and Equality in a Liberal Democratic State. Gent: Bruylant, 2014. 238 p.
8. Godwin M. Cyber Rights: Defending Free Speech in the Digital Age. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2003. xxiii, 402 p.
9. Kors A. C. Freedom of Speech. The Encyclopedia of Libertarianism / editor-in-chief, R. Hamowy; assistant editors, Jason Kuznicki, Aaron Steelman; consulting editor, Deirdre McCloskey; founding and consulting editor, Jeffrey D. Schultz. Los Angeles: SAGE, 2008. P. 182–185.
10. Nelson S. P. Beyond the First Amendment: The Politics of Free Speech and Pluralism. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2005. xi, 226 p.
11. Wragg P. Free Speech Rights at Work: Resolving the Differences between Practice and Liberal Principle. *Industrial Law Journal*. 2015. Vol. 44, Issue 1. P. 1–28.
12. Рейтинг стран мира по уровню свободы средств массовой информации. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/freedom-of-the-press/info> (дата обращения: 28.03.2019).
13. Україна посіла 102 місце в рейтингу свободи. ЗМІ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2683395-ukraina-posila-102-misce-v-rejtingu-svobodi-zmi-reporteri-bez-kordoniv.html> (дата звернення: 28.03.2019).
14. Бондар Ю. Свобода слова: українська мірка. Київ: МАУП, 2004. 144 с.
15. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. №2783-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (дата звернення: 28.03.2019).
16. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. N 2658-XII (2658-12). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 28.03.2019).
17. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. №2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 28.03.2019).

18. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.93 р. №3760-ХІІ (3760-12). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 28.03.2019).
19. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 50. Ст. 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.03.2019).
20. Барометр свободи слова за березень 2019 р. URL: <https://www.prostir.ua/?news=barometr-svobody-slova-za-berezen-2019-roku> (дата звернення: 28.03.2019).
21. Лист № 82/1-6 від 16.05.2017 щодо виконання Рішення РНБО від 28.04.2017 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». URL: <https://inau.ua/document/lyst-no821-6-vid-16052017-shchodo-vykonannya-rishennya-rnbo-vid-28042017-pro-zastosuvannya> (дата звернення: 28.03.2019).
22. Політологічний енциклопедичний словник / [уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
23. Сучасна політична лексика: енциклопед. словн.-довід. / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів: «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
24. Рейтинг стран по уровню демократии. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/democrasy> (дата обращения: 28.03.2019).
25. Рейтинг стран мира по уровню политических и гражданских свобод. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/freedom-the-world/info> (дата обращения: 28.03.2019).
26. Freedom in the world 2019. Ukraine. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/ukraine-translation> (accessed: 28.03.2019).

REFERENCES

1. *Konstytutsiia Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
2. Vladimirov, V. M. (1998). *Osnovy zhurnalistiki v ponjatijah i kommentarijah*: Uchebnoe posobie. Lugansk: Izdatel'stvo VUGU [in Russian].
3. Hvozdiev, V. M. *Poniattia «svoboda presy»: vyznachennia, zmist, struktura*. Retrieved from <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=54> [in Ukrainian].
4. Ivanov, V. (2010). *Osnovni teorii masovoi komunikatsii i zhurnalistyky*: Navchalnyi posibnyk / Za naukovoiu redaktsiieiu V. V. Rizuna. Kyiv: Tsentri Vilnoi Presy [in Ukrainian].
5. Karpenko, V. (2011). *Zhurnalistyka: vstup do fakhu*. Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Universytet «Ukraina» [in Ukrainian].
6. Curtis, M. K. (2000). *Free speech, «the people's darling privilege»: struggles for freedom of expression in American history*. Durham, N. C.: Duke University Press.
7. Doomen, J. (2014). *Freedom and Equality in a Liberal Democratic State*. Gent: Bruylant.

8. Godwin, M. (2003). *Cyber Rights: Defending Free Speech in the Digital Age*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
9. Kors, A. C. (2008). Freedom of Speech. Hamowy, R. (ed.) *The Encyclopedia of Libertarianism*, Pp. 182–185. Los Angeles: SAGE.
10. Nelson, S. P. (2005). *Beyond the First Amendment: The Politics of Free Speech and Pluralism*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
11. Wragg, P. (2015). Free Speech Rights at Work: Resolving the Differences between Practice and Liberal Principle. *Industrial Law Journal*, 44(1), 1–28.
12. Rejting stran mira po urovnju svobody sredstv massovoj informacii. Retrieved from <https://gtmarket.ru/ratings/freedom-of-the-press/info> [in Russian].
13. Ukraina posila 102 mistse v reitynhu svobody ZMI. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2683395-ukraina-posila-102-misce-v-rejtingu-svobodi-zmi-reporteri-bez-kordoniv.html> [in Ukrainian].
14. Bondar, Yu. (2004). *Svoboda slova: ukrainska mirka*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
15. Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.11.92 r. № 2783-XII (1992). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> [in Ukrainian].
16. Pro informat sii: Zakon Ukrainy vid 02.10.92 r. N 2658-XII (2658-12) (1992). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> [in Ukrainian].
17. Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 r. № 2939-VI. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 32, art. 314. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [in Ukrainian].
18. Pro telebachennia i radiomovlennia: Zakon Ukrainy vid 21.12.93 r. № 3760-XII (3760-12) (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 10, art. 43. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> [in Ukrainian].
19. Pro derzhavnu pidtrymku zasobiv masovoi informatsii ta sotsialnyi zakhyst zhurnalistiv: Zakon Ukrainy vid 23.09.1997 r. № 540/97-VR. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 50, art. 302. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
20. Barometr svobody slova za berezen 2019 r. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?news=barometr-svobody-slova-za-berezen-2019-roku> [in Ukrainian].
21. Lyst № 82/1–6 vid 16.05.2017 shchodo vykonannia Rishennia RNBO vid 28.04.2017 «Pro zastosuvannia personalnykh spetsialnykh ekonomichnykh ta inshykh obmezhuvalnykh zakhodiv (sanktsii)». Retrieved from <https://inau.ua/document/lyst-no821-6-vid-16052017-shchodo-vykonannya-rishennya-rnbo-vid-28042017-pro-zastosuvannya> [in Ukrainian].
22. Trebin, M. P. (ed.). (2015). *Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk / uklad.: [L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in.]*: Pravo, 2015 [in Ukrainian].
23. Khoma, N. M. (ed.). (2015). *Suchasna politychna leksyka: entsykloped. slovnyk-dovidnyk / [I. Ya. Vdovychyn, L. Ya. Uhryn, H. V. Shypunov ta in.]*. Lviv: «Novyi Svit-2000» [in Ukrainian].
24. Rejting stran po urovnju demokratii. Retrieved from <https://nonews.co/directory/lists/countries/democracy> [in Russian].

25. Rejting stran mira po urovnju politicheskikh i grazhdanskikh svobod. Retrieved from <https://gtmarket.ru/ratings/freedom-the-world/info> [in Russian].
26. Freedom in the world 2019. Ukraine. Retrieved from <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/ukraine-translation>.

Подкуркова Ирина Валерьевна, кандидат социологических наук, доцент, доцент кафедры социологии и политологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

УРОВЕНЬ СВОБОДЫ ПРЕССЫ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ РАЗВИТИЯ ДЕМОКРАТИИ

Исследуется состояние свободы средств массовой информации в Украине. Приводятся результаты международных рейтингов уровня свободы прессы и анализируются факторы, которые на них повлияли. В частности, рассматриваются такие элементы структуры свободы масс-медиа как экономическая самостоятельность, правовая и политическая составляющие, правовая защита свободы журналистской деятельности. Показана взаимозависимость между показателями свободы прессы в Украине и уровнем развития демократии.

Ключевые слова: права и свободы человека, свобода прессы, экономическая самостоятельность СМИ, правовая составляющая деятельности СМИ, политический аспект свободы прессы, правовая защита свободы журналистской деятельности, уровень развития демократии.

Pidkurkova Iryna Valeriivna, PhD (Sociological Science), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Sociology and Political Science, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

PRESS FREEDOM LEVEL AS AN INDICATOR OF DEMOCRACY'S DEVELOPMENT

Problem setting. *Among the democratic freedoms defined by the Constitution of Ukraine is the freedom of speech, which is considered not only in itself, but also as freedom of the press. But legally declared freedoms in a democratic society necessarily require the existence of real mechanisms for their implementation in various spheres of public life, as well as the state's ability to protect them from any encroachment.*

Recent research and publications analysis. *The problem of press freedom is very interesting for scientists and the public. In addition, the situation with the development of freedom of speech in Ukraine is the subject of monitoring of domestic and international organizations.*

Paper objective. *The purpose of the article is to investigate the factors that influence the degree of development of freedom of the press in Ukraine, as well as to show the interdependence of the level of freedom of the media and the state of democracy in the country.*

Paper main body. *Based on the structure of press freedom, one can analyze the extent of this freedom.*

Economic independence of the media. Most of the media in Ukraine is privately owned and controlled by a small group of wealthy people who use their resource to ensure personal interests. This, in turn, could threaten society by limiting the pluralism of ideas, the principles of freedom of speech and the press.

Legal component. Constitutional and legal regulation of media in Ukraine is one of the most progressive in Eastern Europe, despite the fact that legal guarantees of media activities are not always implemented in practice. The rights and obligations of the media are regulated by a number of legislative acts, as well as resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine and the government of our state, presidential decrees.

Legal protection of journalistic activity freedom. Freedom of the press becomes real where the legal protection of freedom of journalistic activity is implemented. Ukraine remains one of the most dangerous countries for journalists and journalistic activities – physical attacks on journalists, arbitrary detention and intimidation, kidnapping, murder of journalists and media workers do not promote the principles of freedom of the press and create psychological pressure on domestic media workers.

Political aspect. An indicator of freedom of speech and freedom of the press is the presence/absence of censorship in relation to the media itself and to the materials distributed. The Constitution of Ukraine emphasizes the prohibition of censorship, while there are certain limitations that can sometimes be motivation for sanctions, broadcasting stops, ban of certain media and internet pages.

Freedom of the media is a necessary element of the functioning of a democratic political regime. The state of freedom of the press directly influences the level of development of democracy in the state. “Partly Free” Ukrainian Media is one of the reasons “hybrid political regime” in the ranking of countries in terms of democracy.

Conclusions of the research. *It should be noted that press freedom in Ukraine as one of the indicators of democracy in general strengthened its position. At the same time, there remain reasons for concern: the monopolization of media markets, the concentration of private media in the hands of a small group of wealthy businessmen (and the possibility of their influence on political processes), different methods of reacting to pro-Russian propaganda and violence against journalists in the country, especially in the East.*

Keywords: *human rights and freedoms; freedom of the press; economic independence of the media; the legal component of the media activity; political aspect of freedom of the press; legal protection of freedom of journalistic activity; level of development of democracy.*

